

СУЧАСНА «СКОВОРОДІАНА» У НІМЕЧЧИНІ ТА ЯПОНІЇ

Різні аспекти творчості відомого українського філософа та письменника Г.С. Сковороди останніми роками викликають науковий інтерес як в Україні, так і в Західній Європі. Так, у Федеративній Республіці Німеччині з'явилася монографія молодшої українсько-німецької дослідниці Тетяни Клоуберт (Tetyana Kloubert) на тему «Народна освіта подорожуванням. Ідея освіти та картина людини в українського мислителя Григорія Сковороди (1722-1794рр.)» (Йена 2008). Ця робота вийшла п'ятим томом в серії «Педагогічні штудії та критики» та є магістерською дисертацією, яка була захищена у знаменитому класичному Йенському Університеті імені Фрідріха Шіллера (Friedrich-Schiller-Universitaet Jena) у 2006 році [1].

Перед тим, як представити саму працю, слід сказати декілька слів про її авторку. З 1998 по 2003рр. Тетяна Клоуберт навчалася на факультеті іноземних мов Чернівецького університету імені Юрія Федьковича, який успішно закінчила магістерським іспитом та захистом диплому у липні 2003р. Але вже після завершення бакалаврату в Чернівецькому університеті у 2002р. ця молода українська дослідниця почала свої штудії з романістики (французька мова) та науки про виховання (Erziehungswissenschaft) в Університеті імені Фрідріха Шіллера (м. Йена, ФРН). Це навчання Тетяна Клоуберт завершила написанням вказаної магістерської дисертації про Г.С. Сковороду у 2006р. та магістерськими іспитами у березні 2007р. З квітня 2007р. по вересень 2008р. вона була науковою співробітницею кафедри освіти дорослих (Erwachsenenbildung) Йенського Університету імені Фрідріха Шіллера. Восени 2008р. молода дослідниця почала роботу над своєю дисертацією на тему «Опрацювання (осмислення) минулого в рамках виховання дорослих у Східній Європі. Порівняльне дослідження в країнах - Польща, Росія, Україна» за підтримки «Навчального фонду німецького народу» (Studienstiftung des deutschen Volkes). Одним з наукових керівників цього дослідження є відомий німецький фахівець з педагогіки, завідувач кафедри загальної педагогіки та теорії соціальної педагогіки Йенського університету, професор та доктор Міхаель Вінклер (Michael Winkler).

Як наголошено у короткому резюме до цієї дисертації Тетяни Клоуберт про Г.С. Сковороду від йенського видавництва «ІКС Гарамонд»: «Ця праця присвячена знаменитому українському філософу та педагогу Григорію Сковороді, життя якого характеризувалося постійними подорожами. На прикладі його епістемологічного вчення, його теорії виховання та його картини людини показано роль Сковороди як народного вчителя та раннього захисника ідеї навчання протягом всього життя, а також обговорене його значення для українського раннього Просвітництва й науково-виховної систематики».

Отже, робота «Народна освіта подорожуванням. Ідея освіти та картина людини в українського мислителя Григорія Сковороди (1722-1794рр.)» Тетяни Клоуберт має обсяг 205 сторінок та наступну структуру: Попереднє слово (сторінка 5), Вступ (сторінка 9), чотири основних частини (з 47 по 162 сторінку), Заключне слово (сторінка 163), Список використаної літератури (сторінка 171), Слова подяки (сторінка 179), Реєстр згадуваних осіб (сторінка 201). Попереднє слово до цієї монографії написала науковий керівник та емеритована професорка Йенського Інституту науки про виховання Марта Фріденталь-Хазе (Martha Friedenthal-Haase).

У своєму досить об'ємному «Вступі» (з 9 по 46 сторінку) Тетяна Клоуберт розглянула наступні питання – «Хронологія та основні пункти досліджень про

ДО 300-РІЧЧЯ Г.С. СКОВОРОДИ

Сковороду», «Щодо творчості Сковороди», «Мета та постановка питань даного дослідження», «Сприйняття Сковороди в Німеччині», «Коротка характеристика: Сковорода, його епоха та його стиль», «Сковорода та міжнародні дослідження щодо виховання та освіти». Зокрема, тут німецько-українська авторка надала характеристику основних праць про творчість Г.С. Сковороди, а також вказала на важливу роль Д.І. Чижевського у пропагуванні різних аспектів філософського вчення Г.С. Сковороди у Німеччині.

Перша частина цієї монографії присвячена «Вченню про пізнання (гносеології)» (з 47 по 70 сторінку). Тут, зокрема, розглянуто такі питання як «Пізнання Бога», «Власний досвід – чужий досвід», «Знання та науки», «Про читання та роль книги», «Навчання», «Концепція істини». У другій частині даної праці «Теорія виховання» (з 71 по 102 сторінку) Тетяна Клоуберт досліджує наступні питання - «Концепція природних нахилів (внутрішнє покликання)», «Виховання», «Побудова процесу виховання та освіти», «Навчання на протязі всього життя», «Про смисл виховання бути вдячним», «Концепція щастя (евдемонія)».

Третя частина цього дисертаційного дослідження присвячена темі «Картина світу» (з 103 по 130 сторінку). У ній українсько-німецька авторка аналізує наступні питання: «Концепція трьох світів», «Дві природи, або внутрішній світ людини (істинна людина)», «Людина як серце (філософія кордоцентризму)», «Думка як вічний двигун», «Коло людського життя», «Магічний тридцятий рік», «Шлях людини та його рідний дім», «Міжлюдське», «Комунікація, або слово як медіум».

Нарешті, четверта частина вказаної дисертаційної праці Тетяни Клоуберт висвітлює «Відношення життя та творчості» (з 131 по 162 сторінку) та включає в себе наступні питання: «Свідомий вибір шляху», «Фігура вчителя», «Самостійна освіта», «Релігія», «Роки подорожування», «Самотність та внутрішній спокій», «Впливи Сковороди». Завершується це дослідження «Заклучним словом» з висновками, досить детальним «Списком використаної літератури» (з 171 по 198 сторінку), «Словами подяки» та «Реєстром згадуваних осіб».

Слід особливо підкреслити, що монографія «Народна освіта подорожуванням. Ідея освіти та картина людини в українського мислителя Григорія Сковороди (1722-1794рр.)» Тетяни Клоуберт відкрила німецькомовному читачеві Г.С. Сковороду як педагога та вихователя. Крім цього, дана робота на гідному науковому рівні продовжила традицію німецької «Сковородіани», багато зусиль до розвитку якої доклав відомий українсько-німецький дослідник Д.І. Чижевський [2] та яку підтримала сучасна німецька авторка та професорка Ерлангенського університету Елізабет фон Ердманн зі своєю фундаментальною працею «Несхожа схожість. Онто-поетика українського філософа Григорія Сковороди (1722-1794рр.)» (Кьольн, Ваймар, Відень 2005) [3].

Фігура та творчість визначного українського мислителя Г.С. Сковороди стають дедалі частіше об'єктом наукових досліджень не лише в Німеччині та Європі, де вже є певні усталені традиції «Сковородіани», але й у багатьох інших країнах світу, зокрема і в далекій Японії. Три роки тому в японській столиці Токіо з'явилася докторська дисертація, повна назва та бібліографічні дані якої на англійській мові звучать так: Uto, Yayoï, Research on G.S. Skovoroda and P.D. Yurkevich as Two Philosophers-Believers in Modern Russia. For the Restructuring of the History of Russian Philosophy. Doctoral thesis. – Tokyo: Tokyo University of Foreign Studies, Japan, 2007 - 126, vii pp. [4]. Вказана праця опублікована на японській мові з англійським резюме, а її український переклад такий: «Дослідження про Г.С. Сковороду та П.Д. Юркевича як двох віруючих філософів в Росії Нового часу. Як реструктуризація історії російської філософії. Докторські тези». – Токіо: Токійський університет іноземних студій, Японія, 2007. – 126, viii сторінок.

ДО 300-РІЧЧЯ Г.С. СКОВОРОДИ

Автором цієї дисертації є японський дослідник Яйюі Уто (Yayoi Uto), який після її захисту 25 липня 2007р. у Токійському університеті іноземних студій отримав вчену ступінь доктора філософії в гуманітарних науках (Doctor of Philosophy, Humanities). Дана монографія має наступну структуру: Вступ, дві основні частини, які присвячені відповідно Г.С. Сковороді та П.Д. Юркевичу, Висновки (з 1 по 103 сторінку), Список літератури (сторінки 104-126) та Післямову (8 сторінок). Як вказує японський автор у своєму англійському резюме даної праці: «Метою цієї дисертації було витлумачення оригінальності та універсальності філософії Росії на прикладі дослідження творчості одного філософа 18-го століття – Григорія Савича Сковороди (1722-1794), та одного філософа 19-го століття – Памфіла Даниловича Юркевича (1826-1874)».

Така особливість сприйняття Г.С. Сковороди та П.Д. Юркевича японським автором Яйюі Уто виключно як представників «філософії Росії» пов'язана з традиційними впливами російських та російськомовних дослідників творчості Г.С. Сковороди, твори яких також перекладалися англійською та іншими мовами й доступні в японських електронних бібліотечних каталогах. Зокрема, в даному конкретному випадку саме така перспектива погляду на особу та творчість Г.С. Сковороди, на мою думку, обумовлена - не в останню чергу – відповідними бібліотечними фондами Токійського університету іноземних студій. Так, у відкритому каталозі цієї університетської бібліотеки з тематики «Сковородіани» є три наступні праці: «Старчик Григорий Сковорода: Жизнь и учение» (Париж, 1929) П.А. Бобринского, «Сковорода» (Москва, 1972) Ю.М. Лощица, «Знаю человека...»: Григорий Сковорода. Поэзия. Философия. Жизнь» (Москва, 1989) Ю.Я. Барабаша [5].

Однак, заради справедливості, слід також вказати на той факт, що в посиланнях на «суб'єкт» дослідження даної дисертації в електронному каталозі бібліотеки Токійського університету іноземних студій указаний все ж україномовний варіант написання прізвища, імені та по-батькові відомого українського мислителя в англійській транслітерації: «Skovoroda, Hryhorii Savych, 1722-1794» [6]. Також у Вступі до цього твору, який присвячений загальній характеристиці основних етапів життєвого шляху українського мислителя, японський дослідник Яйюі Уто констатує: «Г.С. Сковорода, який жив в Україні у 18-му столітті, ґрунтовно навчався та отримав дуже добру освіту». Крім цього, Яйюі Уто тут ще згадує, що Г.С. Сковороду називали «Диогеном у Харкові» (Diogenes in Kharkov) та «Сократом в Росії» (Socrates in Russia).

Перша частина цього дисертаційного дослідження (Part I. On G.S. Skovoroda) складається з двох глав, які відповідно присвячені: 1) «Опису життя та творчості Сковороди» та 2) «Критичному розгляду його мислення». При викладенні життєвого та творчого шляху Г.С. Сковороди японський дослідник користується трьома вище вказаними російськомовними роботами, а також відомим життєписом першого біографа Г.С. Сковороди його «близького друга» М.І. Ковалінського та відповідною біографією з «Київської богословської академії того часу», тобто Києво-Могилянської академії. При цьому Яйюі Уто констатує важливий «факт, що він (Сковорода) жив як мандрівник», що в значній мірі вплинуло на особливості творчості Г.С. Сковороди.

У другій главі Першої частини своєї роботи японський автор спочатку дає загальну характеристику письмових творів Г.С. Сковороди, серед яких він виділяє поезії, алегоричні вірші, діалоги. Також Яйюі Уто вказує на Біблію як найголовніше та найважливіше джерело і орієнтир всієї творчості Г.С. Сковороди, яка є «дуже нелогічною» (very non-logical). Щодо самого філософського вчення Г.С. Сковороди, японський дослідник підкреслює його «видимий та невидимий дуалізм» (visibility and invisibility dualism), на підґрунті якого існує увесь світ. Яйюі Уто також тут наголошує: «Сковорода мав великі впливи на філософів та письменників в Росії та Україні

ДО 300-РІЧЧЯ Г.С. СКОВОРОДИ

пізніших поколінь». Крім цього, японський автор підкреслює, що Г.С. Сковорода «...уособлював російський дух» (he has embodied a "Russian spirit").

Друга частина даної дисертації присвячена П.Д. Юркевичу (Part II. On P.D. Yurkevich), який «представляє богословські академії Росії» та «підготував релігійний Ренесанс в Росії» (prepared religious Renaissance of Russia). Окремо японський автор наголошує, що на філософію Юркевича звертають особливу увагу з часів Перебудови – «The philosophy of Yurkevich having come to be paid attention is since the perestroika». У структурному відношенні Друга частина цієї роботи також складається із двох глав: 1) «Життя та творчість Юркевича» і 2) «Його філософія».

Яйои Уто у першій главі досить детально описує життєвий шлях філософа, наголошуючи, що П.Д. Юркевич «народився у 1826р. в Україні». Також згадується навчання та викладацька діяльність П.Д. Юркевича у «Київській богословській академії» до запрошення в 1861р. на філософську кафедру Московського університету. При цьому, автор з Японії також констатує: «Між іншим, Володимир Солов'йов, який був одним з найзнаменитіших релігійних філософів в Росії, слухав його (Юркевича) лекції в університеті».

У другій главі Другої частини своєї дисертації японський дослідник особливу увагу звертає на філософські, психологічні та педагогічні твори П.Д. Юркевича під час його Московського періоду. Зокрема, тут аналізується «найважливіша праця» П.Д. Юркевича «Розум за вченням Платона і досвід за вченням Канта» (1866р.). При цьому Яйои Уто вказує на те, що П.Д. Юркевич розділяє всю історію філософії на «вік Платона» та «вік Канта» й порівнює ці дві епохи. Головну відмінність між Платоном та Кантом японський дисертант вбачає у відповіді на питання «Що є свідомість?» та наголошує: «Кант висловлює свідомість через вираз «Я мислю». А з іншого боку, Платон називає свідомість «істиною»».

Нарешті, у своєму «Висновку» японський дослідник Яйои Уто порівнює філософські позиції Г.С. Сковороди та П.Д. Юркевича, вказуючи на впливи Сковороди на Юркевича, та особливо підкреслює, що Г.С. Сковорода вбачав «основу людського існування та основу людського пізнання у Богові». У досить місткому «Списку літератури» до цієї роботи вказані основні публікації про творчість та життєвий шлях Г.С. Сковороди, а також видання його творів на українській і російській мовах, й дослідження на німецькій, англійській та французькій мовах.

Взагалі, слід констатувати, що новітня японська дисертація «Дослідження про Г.С. Сковороду та П.Д. Юркевича як двох віруючих філософів в Росії Нового часу. Як реструктуризація історії російської філософії» (Токіо 2007) подає специфічний «проросійський» погляд на цих двох мислителів. Однак, в цілому вона є важливим етапом у розвитку світової «Сковородіани». Наостанок залишається ще виказати побажання, що дана монографія на японській мові буде спонукати інших дослідників до подальшого розвитку японської «Сковородіани».

Примітки:

1) Повна назва цієї роботи та її бібліографічні дані на німецькій мові такі: «Volksbildung auf Wanderschaft: Bildungsidee und Menschenbild bei dem ukrainischen Denker Hryhorij Skovoroda (1722-1794)» / Tetyana Kloubert. Mit einem Vorwort von Martha Friedenthal-Haase. Jena: IKS Garamond, 2008, 205 S. (=Paedagogische Studien und Kritiken; Bd. 5).

2) Див., зокрема: Абашнік В.О. Творчість Г.С. Сковороди у німецьких статтях Д.І. Чижевського // Філософія людського спілкування: Філософія, психологія, соціальна

ДО 300-РІЧЧЯ Г.С. СКОВОРОДИ

комунікація / Щорічний науково-практичний філософський журнал. – Харків: ХНТУСГ ім. Петра Василенка, 2009. - №1, С. 156-159.

3) Див.: Абашнік В.О. Новітнє німецьке дослідження творчості Г.С. Сковороди // Філософія спілкування: Філософія, Психологія, Соціальна комунікація / Щорічний науково-практичний філософський журнал. – Харків: ХНТУСГ ім. Петра Василенка, 2009. - №2, С. 177-181.

4) Для наступного розгляду основних положень цієї дисертаційної роботи я користувався її тезовою версією на англійській мові. При цьому цитати та окремі слова або словосполучення в «лапках» - це пряма мова японського автора Яйойі Уто (Yayoi Uto) у вказаних англійських тезах. Дана тезова версія, яка останній раз була перевірена мною 4 листопада 2010р., доступна за наступною адресою електронного каталогу бібліотеки Токійського університету іноземних студій (Tokyo University of Foreign Studies, Japan): http://www-lib.tufs.ac.jp/cgi-bin/opc/opac_detail.cgi

5) Ось повні бібліографічні дані цих російськомовних монографій: 1) Бобринской П.А. Старчик Григорий Сковорода: Жизнь и учение. - Парижъ: Книжный Магазинъ "Возрождение", 1929. - 82 с., [1] л. портр.; 2) Лоциц Ю.М. Сковорода. – Москва: Молодая гвардия, 1972. – 224с. (Серия «Жизнь замечательных людей»); 3) Барабаш Ю.Я. «Знаю человека...»: Григорий Сковорода. Поэзия. Философия. Жизнь. - Москва: Художественная литература, 1989. - 333, [2] с., [1] л. портр.

6) Тут і далі див. посилання на електронний ресурс у примітці №4.

Abashnic O. V. Modern Skovoroda Studies in Germany and Japan.

УДК 141.4

Вандышев В.Н.

ОДИН ВЕЧЕР ИЗ ЖИЗНИ ФИЛОСОФА

У формі бесіди з учнем художними засобами викладено авторське бачення деяких філософських поглядів Г. С. Сковороди. В процесі бесіди мислитель згадує свої зустрічі та дискусії з професором В. Чепичем, які вплинули на формування його світогляду.

Ключові слова: гороскоп, призначення, наука, знання, мудрість, навчання, відповідальність людини.

В форме беседы с учеником художественными средствами изложено авторское видение некоторых философских взглядов Г. С. Сковороды. В процессе беседы мыслитель вспоминает свои встречи и дискуссии с профессором В. Чепичем, повлиявшие на формирование его мировоззрения.

Ключевые слова: гороскоп, предназначение, наука, знание, мудрость, учеба, ответственность человека.

In the form of conversation with a student the author exposes the vision of some H. S. Skovoroda's philosophical views by artistic facilities. In the process of conversation the thinker recollects meetings and discussions with professor V. Chepich that have influenced on the formation of his worldview.

Keywords: horoscope, destiny, science, knowledge, wisdom, studies, responsibility of a man.